

~~К6561~~

П74489

ПЛУТ

255

~~БІБЛІОТЕКА
Львівського Інституту
Культури та Мистецтва~~

7/8

ЛИПЕНЬ
СЕРПЕНЬ

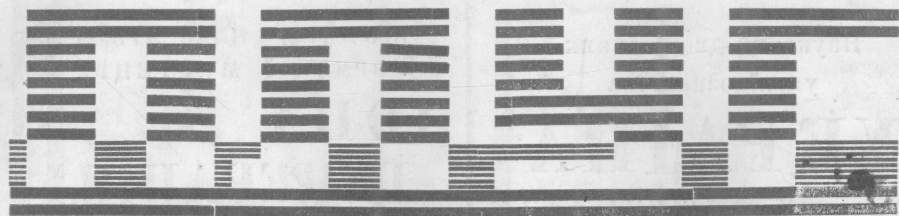

1928

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ ЧИТАЙТЕ

ЛІТЕРАТУРНО - ХУДОЖНІЙ
ІЛЮСТРОВАНІЙ ЖУРНАЛ
М І С Я Ч Н И К

ОРГАН СПІЛКИ СЕЛЯНСЬКИХ
ПИСЬМЕННИКІВ „ПЛУГ“
(виходить замість „Плужанина“)

ЗА РЕДАКЦІЄЮ: А. ГОЛОВКА,
В. МИСИКА, А. ПАНОВА,
С. ПИЛИПЕНКА, Т. СТЕПОВОГО.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На 1 рік . . . 4 крб. 50 коп.
„ 6 міс. . . . 2 крб. 30 коп.
„ 3 міс. . . . 1 крб. 35 коп.
„ 1 міс. . . . — крб. 45 коп.

Окреме число в роздрібному продажі—50к.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ ДЛЯ
ЛИСТУВАННЯ В СПРАВАХ
РУКОПИСІВ ТО-ЩО:
м. Харків, вул. К. Лібкнехта, 31

Додатки до журналу „ПЛУГ“
(за окрему плату):

1) 12 книжок (по одній книжці
на місяць) з серії видавництва
„Плужанин“ „Весела книжка“ —
1 крб. (замість 1 крб. 80 коп. за
номіналом).

2) Альманах „ПЛУГ“, частина 4,
що вийде в 1928 р., розміром
15 друк. аркушів — 1 крб. 50 коп.
(замість 2 крб. 50 коп. за номі-
налом).

Ці пільгові умови на додатки
встановлюється лише для річ-
них передплатників.

Журнал на рік з усіма додатками
коштує 7 крб.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ:

Головна к-ра Періодсектору ДВУ
(м. Харків, Сергіївська площа, Москов-
ські ряди, № 11), уповноважені
Періодсектору скрізь по Україні. Пош-
тово-телеграфні контори та листиноші

Зміст № 7—8

	Стор
Н. Романович - Ткаченко. Зінькова зірка — повість	3
А. Глоба. Таверна „Заєць“	30
Я. Німчанок. Мужичий ранок — оповідання	32
С. Пилипенко. Два мужики і глухар — байка	42
Т. Фіялко. Пісня машиніста	43
С. Божко. Сполохи — роман	44
П. Бузук. Кілька слів про українсько-білоруське побратимство	65
Бібліографія. А. Текучан. Гр. Яковенко „Вербовчани“, Д. Гуменна. В. Чередниченко. „Весела компанія“. В. М. М. Доленго. „Узмінь“	71
Хроніка	76
Наше листування	80

ДО ЧИТАЧІВ І ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

До попереднього числа „Плугу“ ми мали розіслати нашим передплатникам додаток — „Полотняні дзвони“ Антоші Ко, з серії „Весела книжка“. З причин, незалежних від редакції „Полотняні дзвони“ запізнилася друком і буде розіслана, як тільки вийде. Так само запізнюється друком додаток до цього числа журналу — „Кислиці“ П. Нечая. Книжку буде розіслано згодом.

Число 9-те „Плугу“ вийде на початку вересня.

Зміст: **С. Пилипенко.** Острів Драйкройцен — оповідання. **С. Божко.** Сполохи, роман (продовження). **Я. Ковальчук.** 17... — 13. оповідання. **В. Гжицький.** По Алтаю, нарис.

Вірші **С. Бена, А. Панова** і ін.

Статті: **П. Єфремов.** Про роман В. Підмогильного „Місто“. **І. Зубківський.** Згадки про А. Свідницького.

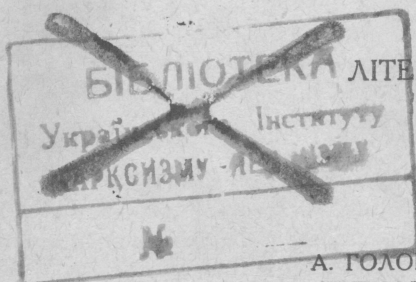
Бібліографія. Хроніка.

К 6561

СПІЛКА СЕЛЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ПЛУГ

1958

ПЛУГ

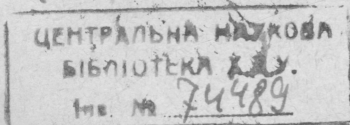

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ
МІСЯЧНИК

ЗА РЕДАКЦІЄЮ:

А. ГОЛОВКА, В. МИСИКА, А. ПАНОВА,
С. ПИЛИПЕНКА і Т. СТЕПОВОГО

РІК ЧЕТВЕРТИЙ

1928

ЛИПЕНЬ — СЕРПЕНЬ

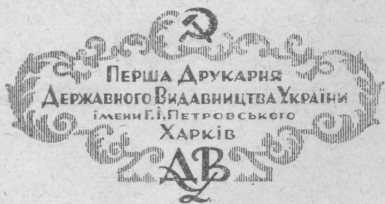
№ 7—8

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

68 59

[89179 (05) „1928“]

Читачу! Просимо, прочитавши це
число журналу, повідомити нас про
свої вражіння на адресу: Харків, вул.
К. Лібкнехта, 31, „ПЛУГ“

ЗІНЬКОВА ЗІРКА¹⁾

Повість

Н. Романович-Ткаченко

„Ходить ніч по саду
Місячними кроками
Зоряними криками
Просіває пільму“.

П. Тичина „Шалаш“

I

А там, за садком, зразу ж гай сосновий, а там у ярку, по-під соснами — струмок. Дарма, що вузенький він. Ось Зінькові теж вузенько в хаті: тільки-тільки, щоб повернутися. А там струмок, хоч і вузенький, та такий тобі прудкий.

Тут коло човника, довго-довго, поки видовбаєш, поки то ж ще кори з сосни на нього надереш... А пустив на воду — враз він так жене за водою, так біжить прудко... А ну, доганяй!

Отут, біля струмка й сидів би день й вечір. Там, за гаєм, ще поле, за полем село... ну, але що йому те село? На селі добре тим, у кого земля є... А в них землі нема. „То й що нам те село?“ Так батько завжди кажуть та й він так, Зінько.

А як спитають його бува... Хто питає? Та тут стільки їх вештається, отих без діла... „дачників“ отих, у всьому білому, а то й голих, у штанцях самих коротеньких. „Хлопчику (або „мальчик“), чий ти? звідкіля? з Підгайців?“ То він поважно:

— Ні, ми безземельні, ми біля дач комунальних, за дворника ми.

Отут, біля струмка, сидів би день і вечір. Тут зелено так, ніби ще вчора хтось помалював свіжо береги струмка. Тут весело струмок співає посміхаються соснини, граючися з сонцем, а пташки десь „тюїть-тюїть“ Ось метелик — пурх. Схопився й доганяй його. Зінько зривається, біжить за ним на горбок, аж на узлісся, аж до загороженого дротами серед поля молодняку. Соснинки маленькі, як ті діти, веселяться, а коло них квіти... і чебрик і васильки, і гвоздики... А над квітами яких тільки метеликів! Спіймає одного — другого, а тоді пустить на волю, хай летять!

Та й знов у яр, до струмка.

Але як же, посидиш тут! Дадуть...

— Зіньку!.. Зіньку-у-у-у! а йди-но до хати... йди хати глядіти... Йди дитини глядіти.

Це батькові треба з бочкою по воду, або до комунового відділу книгу нести, а мати од балії не можуть одійти, перуть дачницьке шмаття.

¹⁾ На конкурсі ДВУ на дитяче оповідання повість „Зінькова Зірка“ премійовано

А що там хати глядіти! Дитини глядіти... Ну, як ти її тут вгледити? Було йому якось: ще й дерева не домалював на стіні вугодем, а воно вже з ночов упало, вже й реве. А тут тебе й за вухо... а тут тобі й по потилиці. А що він, Зінько, винен? То дитина така моторна...

А часом отак і не озвешся. Сидиш біля струмка, заховався під деревом та й мовчиш. Погукають, погукають, і знов тихо. Сидиш собі, човника пускаєш, аж до вечора.

Тільки ж погано, що отой вечір настає. Таки доводиться йти додому. Прийдеш собі так тихенько; думка — пожуєш хліба та нишком на тапчани спати вкладаєшся. Еге, тут саме й лихо не спить! Батько за вухо як скубнуть, та ремнем як вчистять: „А ти, ледарю... а ти, волоцюго... На вас робиш, на вас заробляєш! Мати спину гнуть, мати з сили виходять, а воно гуляє, а воно байдикує“...

II

А той садок, що навколо дачі... ловкий тай веселий... І грушки, і яблука, і сливки... а вже що черешень тих на деревах!.. Та такі смачні, такі солодкі, і жовті, і рожеві. Один клопіт — не вправишся біля них походити доладненько: тільки злізеш на верхечок та нарвеш там жменю — другу, зараз репетують оті дачниці:

„Мальчик, мальчик, ніззя рвать, ето комунальна собственность“. Тоді й мати вже наказують злазити, а ще як батько вдома, то й до ремня діло доходить. Як ловко стрибнеш та дременеш у гай — ото й твоє.

Ще бува можна заховатися біля богині біля Діяни. Зразу казали мама та тітки на неї „божа мати“, бо й дух святий з нею у вигляді голуба. На руці дтаха та в неї...

— Дурні! — заперечує тато, — яка божа мати, коли це статуї! Мати божа у хустці, у довгій кереї. А це „ідолиця“ — розтлумачують.

Приїхали дачники. теж „богиня“ на неї кажуть, „Діяна“. Ну, от і значить богиня це, а звать її — „Діяна“. А біля цієї богині Діяни рясно ліщина розрослась, та крапива там така, як кущі. Батько кажуть: не можна тут нічого косити, ні ламати, бо „богиня“ гола, то ж треба їй хоч у гушавині, а то вона гніватиметься.

Отут, біля Діяни Зінько схованку має: ямку вирих у кушах, ніби печерю; а хмизом прикриється, ніхто й не знайде. Як біда яка, яке лихо, біжить до „богині“ на пораду. А вона стоїть собі (її приперли до каштана, щоб не звалилася), та так хороше дивиться, ніби усміхнеться ось-ось. От воно й легше тобі стане.

Кажуть, німець ту богиню настановив. Отой німець, що й дачу побудував на три поверхи та з такими химерними сходами; ще й черешні та яблука такі смаковиті насадив. Отой німець, що його могила в садку із хрестом... Його, кажуть, революція вбила. Тільки чого ж його вбила революція, коли він таке ловке для людей усе настановив? Хтось йому тепер хреста на могилі спорудив, а комуновий відділ горожею обгородив могилку.

Але то богиня не німецька, кажуть дід Мирон із сусідньої дачі: татовий земляк дід Мирон... з одного села. Хоч і німець її настановив, а вона не німецька. То богиня — грецька, — так і дідові Миронові учитель з його дачі казав. А дід Мирон од себе й кажуть: а наше ж християнство пішло з Греції. Греція ж християнської віри. То це й богиня наша, християнська.

Та вона ж гола... Як же до неї молитися, коли вона гола... — тітка Варка неймовірно до діда Мирона.

— Тю дурна! То що ж, що гола?! Це тобі не можна, а богині можна. Та ще й там і тепло, кажуть, дуже — у тій Греччині...

III

— А в дачників у хаті ловко, мамо, от ло-о-овко!

Не дозволяють Зінькові мати ходити до дачників: оце втиснувся за батьком, як батько воду несли новим дачникам.

— Так, ловко, мамо: і рушники вишивані, і кроваті такі блискучі а книжо-о-ок! І дзеркало велике таке, як срібло блищить. А я їм кажу дачникам: зніміть краще це дзеркало, а то бандити знімуть. Правда ж знімуть, мамо?

Мати сьогодні не перуть, не сердиті. Сидять на траві та дивляться як Івась з кицею грається. Мале таке ще, отой Івась: біжить-біжить та й впаде.

— Що ти там, дурню, плещеш про бандитів!

— Мамо, а дід Мирон же повідали, як до них на дачу бандити лізли. Чому ж і до нас на дачу не можуть полізти?

— А не ляпай язиком, дурню...

Не ляпати? Можна й не ляпати... та ніколи. Човна ж такого ловкого змайстрував, гайда до струмка!

— Мамо, і нащо ото тим дачникам стільки книжок?.. Хоч би мені одну таку... правда, мамо? А чого у нас самі тапчани, а більше нічого немає в хаті?

— А чому немає книжок? А навіщо тато ту книжку, що мені торік дачники подарували, на цигарки взяли?

IV

Туди, у другий бік, де на розі крамничка Лейбова, а далі — шоса а на шосі трамвай і Укрспірт, Зінько майже ніколи не навідується. Хіба батько, як попрацюють у ночі (часом їх кличуть ями копати біля уборних) посилають до Укрспірту півпляшки купити. Підє тоді Зінько підстрібуючи, спиниться біля крамнички Лейбової, дивиться, що там таке назбирано, в тій крамниці: і якісь дивні пуделечка і порошок якийсь рудуватий у баньці... Чув, як Лейба казав якийсь дачниці: вже вісім карбованців хунт, а Зінько такого самого із цегли натер би. І пиріжки якісь пахучі, і мило таке червоне — от би собі такого!

А на шосі — трамвай: до міста він їде. До великого. Там, каже безпритульний Васька, тисячі людей, будинків теж тисячі, а церков — з самого золота верхи їхні — аж сто. Тому то мабуть і трамвай цей як їде, то аж іскрами від нього виблискує.

Тільки чому ж, стільки там золота, стільки людей, чому Васька безпритульний тиняється?! Мерзне тут на шосі, раз-у-раз?!

Як підійшов до дачі, ще раз Зінько озирнувся туди, на шосу. Там голодний Васька. Що він там зараз робить? І блимають там блискавицями над трамваєм срібно-сині вогники.

— А це що? що таке? від трамваю і до дачі йде якийсь хлопчик завбільшки, як і він Зінько. З мамою; несе він коняку, а біля нього підскакує білий песик.

Куди ж вони йдуть? І коняка, хоч мала, але справдешня, з хвостом. Ідуть просто сюди, до дачі. Так, входять до брами. А мамо хлопчикова... та це ж тої кімнати тьотя, де багато книжок, де дзеркало таке, що й бандити захтіли зняти б. То це такий Юрко її! Тут, на на дачі й житиме! Такий самий, як і він, Зінько... Хіба що трошечки більший...

Ні, не більший... він, Зінько, напевно, більший за того пацанка.

— Том... Том... Томка, Томка!

На цуцєня гукає той. А мама до нього:

— Та дай спокій Томові, Юрко! Він і сам прибіжить. Він нікуди не подінеться, твій Том!

— А може й подінеться! Тут же йому все незнайоме... Томка... Томка...

Ач, який він, Юрко! І балакає як... Так же все розбереш, ніби сам говориш. А то ті, Манька та Роза, як почнуть: „мальчик“ та „земляника“, та „не панімаєш ти не панімаєш“. То тільки слухаєш-слухаєш, а що воно таке, то й не второпаєш.

— Мамо, мамо, дивись, а які тут яблука, а груші, а черешні! А далі який гай, мамо! Можна мені піти подивитися?

— Чекай, сину, зараз поснідаєш, тоді полежиш трохи, як лікар наказав, та й підеш...

Вже й пішли, вже зникли в своїй хаті, де так ловко де стільки книжок.

V

— Тату, тату, а той хлопчик, що приїхав, так у нього й коняка і собачка. Томом звать.

Зінько покрутився було біля матері на дворі, але там стукотіла тара в балії (мате саме прали). Хоч що кажи, навіть про коня, навіть про собаку — не почують. Він побіг до батька, що саме порався на смітнику, вичищаючи його.

— А його звать Юрко, тату! А вони так по нашому говорять, так само, як і ми, тату. А собачка у них — Том. А чому вони так, як ми, говорять? То вони такі самі, як і ми, га, тату?

— Такі самі, та не такі... — буркнув батько. — Ну марш звідси. Не чуєш чи що, як смердить? Ну!

І замахнувся лопатою.

До Діяни... Ну да ж до Діяни... Куди йому дітися...

Серед густої ліщини, спираючись на каштана, стоїть вона, така спокійна, ласкава. І тихо так біля неї. Голуб-птах на її руді спочиває.

— Божа жінко, знаєш, хто до нас приїхав? Юрко приїхав. І вони такі точнісінько як і ми... По нашому й говорять... чуєш, Діяно? Ото диво, Діяно. Такий хлопчик, як і я... і так само говорить! Так ти знаєш Діяно, і собачка у нього, і коник, і такі на ногах сандалі ловкі! І хотів він, розумієш, у ліс, так мати не пускають... кажуть — раніш поснідай, тоді полей, а тоді підеш... А чому мені, Діяно, так можна зразу в гай? І не кажуть „поснідай“, не кажуть „лежи“! Чому мені, Діяно, хліба, як дадуть, тай так на цілий день?!

Бліденький дуже хлопчик той, а голос нічого, здоровий. Як загука: „Томка, Томка“... Це в нього собачка Томка, Діяно...

VI

„Ото маю вже собі товариша, га!“

Зінько камінці у воду шпурляє. Струмок щось весело белькоче соснини відгукуються: „ша-ша“, товариша, товариша...

— Юрко-о-о, вийдеш? — Це там під верандою він, Зінько, кличе Юрка, а Юрко йому:

— Вийду, та ще полежать сорок хвилин треба.

Ну, що ж, це вже у дачників закон такий, щоб ото лежати.

Сприятелювалися вже вони з Юрком. А перший день, то так з-під лоба один на одного дивилися. „Як вовчєнята“, казала Юркова мама.

Ну, а як же інакше, коли отой пацан як вийшов у садок, то так немов у себе вдома: „мамо, мамо, як тут чудово!.. а яка трава!.. а які

яблука! Це буде моя яблуня, добре? А отут, мамо, я гамака почеплю а отут гойдалку"... Та так, наче тут усе його. І коняку в одній руді тягне і собачка біля нього підскакує.

Та ще й чудний такий: „яке тут мамо, небо чудове! А ось сонячне проміння... а там хмарка яка гарненька!“ Так, наче справді що путяще побачив... дурне якесь.

А той Юрко далі та й далі, тай до струмка наближується. А тут вже тільки йому, Зінькові приділено. Досі нікого, ні Маньки, ні Рози, нікогісінько він сюди не пускає... його тут діло. А цей прибіг з собачкою, з Томом, тай зразу: „О, який тут струмок! Ото тут човника пускати“...

— Овва, пускати, та не всім. Це струмок мій!

— Твій, а ти його тут викопав, чи що?

— А мо й я. Вже ж не ти!

Він, Зінько, тут і штурхнув би, мабуть, цього напасника, щоб ділом показати, чий струмок, та на біду він по другий бік струмка був. Ну, взяв кинув камінчика. Не в пацана того, а так, над головою йому. Вже ж треба показати, хто господар тут.

А той паперу витяга з кешені, робить човника й пустив вже його на воду.

— Ух, як ти його ловко! Та який бистрий! Як це ти його з паперу так?

— З паперу — що! Це раз-два. А от і я з дерева теж умію,

„Маєш... Тільки хтів він, Зінько, похвалитися, що з дерева вміє, а тут цей сам... ну й правда, вже пацан“...

Хап, хап, ножика з кешені витяг (тут поки то ножа добудеш потайки від батька). Хап, хап, кори з дерева вдер, подовбав. Уже й на воді човник... І де в нього такі руки взялися?!

— Хоч, тобі зроблю? — Юрко приязно так до нього.

— Нашо мені робити, коли я й сам вмію? От коби лише ножа, то такого встругну, що ну!

— На тобі ножа! А я поки з паперу зроблю.

Зінько и не зчувся, як уже він перестрибнув струмок, вже біля Юрка, бере ножа.

— Отак багато наробимо, ти заперу, а я з кори...

— Тай буде у нас ціла флотилія...

— Що таке буде? Це ж човни, а ти кажеш! хло... хло...

— Кажу флотилія. Це — коли багато пароплавів, то так зветься. Я и пароплава зроблю...

— І пароплава? Ах ти ж!.. Ото пацан!..

У цілковитій злагоді прийшло до вечора. Як забрала мама Юрка спати, Зінько пішов до хати. Ліг на голому тапчані, підклав кулака під голову. „Хлотилія... Хлотилія“... Тату а ви знаєте, що таке „Хлотилія“?

VII

Другого дня щось не зовсім гаразд повелося. Посварилися, мало не побилися. Ну, але чого ж він, отой Юрко, та такий бистрий, що за ним не вгонишся?!

Тихо, гарно, любо почали над струмочком оту „хлотилію“ споруджати. Щоб велика — велика була така...

Зінько над одним човном не вправився, а у Юрка вже троє, та не то паперові, а й дерев'яні. Та такі чепурненькі, такі ловкі. Довбав, довбав Зінько ножем, та й ножа кинув.

— Не хочу робити, хай йому!

А Юрко так привітно:
 — Як не хочеш, то може я тобі зроблю?
 — Ні не треба! — аж скрикнув. — Не хочу я з тобою гуляти!
 — Ну, не хочеш, то не треба! — образився Юрко. Встав, пішов.
 — Я собі з Томом. Томка, Томка, на! на! на!
 — А я з кицею... у мене є киця.
 — А в мене конячка ще! от візьму коняку!..
 — А в мене... у мене Діяна-богиня. Ага! Такої ні в кого нема.
 І в тебе нема й не буде!
 — Діяна? Богиня?!
 Юрко скам'янів від здивовання. І за Тома забув, і за коняку.
 — А ну да, богиня, божа жінка, настояща... така біла. І голуб дух
 святий біля неї.
 — Дух? Голуб?!
 Юрко аж зблід, а очі горять.
 — Ага, ага! Правда, диво! Це тобі не твоя „хлотилія“.
 А далі Зінько так поважно каже:
 — Можу показати тобі.
 І веде Юрка повагом, пишаючися. Розгорта кущі, пролазить з Юрком
 попід сплетеним гіллям.
 А вона, Діяна, стоїть собі, спершися до каштана, та так дивиться,
 дивиться на Юрка. Так серйозно дивиться. Він духу не переведе.
 — От штука, — каже: — ото богиня... зроду такої не бачив. Ух...

VIII

А далі вже було в них так, як ото на чистій воді під тиху годину,
 коли сонечко купається на прозорій поверхні — злагідно, радісно, весело.
 Чи в гаї гілки, шишки збирати, чи у полі метеликів ловити (о, на це
 ловка торбинка була у Юрка!), чи біля струмочка човни пускати, чи
 біля черешень, яблук, — усе разом, усе вкупі.

— Юрко, вийдеш?

Що ранку Зінько по-під верандою.

А з веранди майже завжди не Юрковий голос, а мами його.

— Юрко за пів години вийде, зачекай, Зіньку.

Ця мама Юркова чи лікарка вона, чи хвершалка: вона там біля
 Юрка, як біля хворого: і лежи, як поїси, і не бігай, і не їж ходячи, і не
 пий сирої води...

А йому, Зінькові так ніхто не загадує лежати, їсти біля столу.
 Схопить який там шматок, тай у гаї. І ніхто його не кличе: сиди, їж,
 та ще шматочок візьми, та випий молока, чи „какаву“ там. Як кличуть,
 то: „А йди стережи хати... а йди дитини глядіти“.

Ото ж із самого ранку, як вже Юрко вийде, то все вони вдвох.
 І Томка біля них скаче. Таке втішне цуцєня. І на конику Юрковому
 вдвох їздять. А до Діяни, то вже й стежку забув. Нащо йому вона?
 У нього Юрко є. І без неї гарно.

Гарно було, та не довго. Нанесло лихо якусь там Гальку з города.
 Ну й що в ній там такого? Цибата така, на голові чуб стирчить якось
 по чудернацькому зав'язаний, а очі, як вуглики. Ходить все з якоюсь
 мотузочкою червоною та перескакує через неї. А Юрко слідком за нею,
 слідком, а Зінько й собі не відстає. А вона на Зінька сердиться, гоно-
 ровиста така: „А ти не ходи за мною, ти який замурзаний“.

А до Юрка не бундючиться. Його не жене.

„Замурзаний“... чого ще? Вже ж таки, як часом з дощу набіжить
 повна діжка води, набере Зінько в пригорщу та так уже вмить ся. Ну,

вона така принцеса ходить: біле платтячко, білі панчішки, ще й білі черевички. А проте сама чорна, а очі то й не змиєш нічим, вуглик вугликом зостанеться.

Повісила свого гамака біля Юркового, та й проганяє Зінька: „іди собі, йди, ти раніш умийся, та гуляти як слід навчися...“

А от Юрко вміє, він до неї — по городському... Піддобрюється.

Уже у-ранці та Галька вредна своєї починає... усе життя перекручує:

— Юрко, вийдеш? — Це вона тут тобі, ні сіло, ні впало вештається по-під верандою.

А за нею і Роза, як та мавпа:

— Юра-а-а! вийдьош?

Де Галька, — а вона така верховодка, так усім командує, — там і Роза. Слухає Гальки; все робить, що та загадає.

Ось Галька кричить: „Іди собі, Зінько, іди, отстань од нас“. Тут уже й Роза... „Уході, отстань“!

Бува, що Юрко, як виходить з веранди, прилучається враз до Зінька; удвох з ним до струмка женуть, або біжать собі в поле. А бува, що Юрко — до Гальки. І тоді Зінькові так сумно, так сумно, ніде й подітися. Тоді тільки до Діяни, вона одна не тікає, не проганяє, а вислухає так уважно, так ласкаво подивиться.

А він, Зінько, тоді припадає до неї, благає її: Діяно, Діяно, зроби, щоб Юрко на неї й не дивився, на ту Гальку! Зроби так, щоб Юрко був зо мною!

IX

Вже Галька така командирша й верховодка, а Манька й поготів. Там така набундючена, така криклива, така задавака:

„Не лазь за нами, чого лезеш? Чого тебе тут нада? Слово скажу, і вишвирут вас отсюда, щоб нам спокійнее. Мой папа партійний — єво послушають, а он меня слушаєт. Пошол вон, клоп невмитий“.

Та все з Галькою, та все з Галькою, вдвох шепочуться. А той Юрко за ними, чимсь цікавим підманять. Та все ховаються від Зінька, все ховаються. Ще й Роза та за ними вчепиться. Ця, так уже з раня по під верандою:

— Юрко, вийдьош?

Так і стереже його.

Ну, та нічого! Манька виїхала до бабуні, за двадцять верстов, стало легше; вже й Галька звикла до Зінька, і гуляють вони всі разом: і Юрко, і Галька, і Зінько, і Роза. Ось тільки лихо: ніяк не встережешся, щоб оту Розу не скубнути за патли — ну чого вона така кучерява!.. Отоді й почнеться: „і мужик ти, і не вихований...“ А мати Розина ще й якогось дядька „соцвиха“ тоді згадає: „надо щоб соцвих подивився та щось вдіяв з такими дітьми“.

А Зінькова мати тоді за Зіньком оступиться:

„А чого вони його проганяють та тікають од нього? Він теж дитина, до дітей тягне його“.

У Юрка прапор червоний, малий столик, кріселко й свисток. От і надумали вони з Зіньком клуб оголосити.

„Тільки, щоб без дівчат!“ зрадів Зінько.

— Та як можна без дівчат? Це буде не настоящий. У городі й дівчата до клубу ходять і порядкують там! — Заперече Юрко.

— Ну, та хай уже! Але ми будемо перші! — намагається Зінько.

— Так, ми перші члени клубу...

„Дачний піонер“ горить над старою, похилою альтанкою червоний напис, а на шпилі прапор. Ловко! На голову обрано Гальку — найбільші

літа їй, але вона шанується, не верховодить. Бо хто придумав клуб? Хто? Не вона ж!

На скарбника — Розу. Вправляється гаразд з тими квіточками, Зінько так зроду не потрапить. На писаря — Юрка (писар це найважлиша особа в громаді, казали дід Мирон); а на сторожа вже його, Зінька!

О, він стереже!.. І од різних там нечленів, отих чередників, що покинули худобу та порозівляли роти: ач прапор, ач книжки в середині, от би яку на цигарки!.. І од самих членів стереже: „а ти книжки не подери, то Юркова... Тю, дивись, ще розвалите кріселко Юркове! Та не насмічайте тут вище голови! Мені треба, щоб повний порядок був“!..

Що ранку вже сміливо стукотів він до Юркової хати й на питання мами Юркової: „хто там“? гукав: — Це я, Зінько, клубний сторож. — Тоді брав „клубне майно“: столик, кріселко, рушницю, барабан, свисток і заносив до клубу. З одинадцятої години клуб одчинявся, там по черзі вартували члени, але найдовше там був і найбільш порядкував Зінько. І було йому весело, було, хоч послухає, як хто читає. Сам не втне, та не хоче признаватися.

Мовчить та так слухає, як хто почне із книжки, і не дише. А як придумують виставу!.. Ото так цікаво, що й спати не пішов би. У лісі вовк і дівчинка; вовк хотів з'їсти дівчинку, а чарівник якийсь вийшов із-за дерева, та не дав. А то ще дикуни ніби нападають на Зінька — це Галька й Роза. А він одбивається та так завзято.

Мати кажуть, що Зінько і у-ві-сні кричить: „бий, коли, рубай, проженімо ворога“.

А ото ще як співають — так Зінько тільки рота роззявить. По їхньому не втне, не знає городських. Він сам бува заведе, так такої, що вони не вміють:

Пашол Марко жито жать
Да забув серпа узять...

Такої, сільської, то вже вони не знають. Ага!

Х

А тут, на тобі, повернулася Манька!

„Клуб у вас, а? Ну і я буду в клубе. Тільки знаєте, у вас не так флаг висит; у вас не така читальня, как следует: неправильно ви все устроїли... не так“...

Пху! Тай все, виходить, на неї не так.

Обрали її на голову, бо вже вона старша, їй аж дванадцять год, тринадцятий.

„Ти сторож, ти мусиш слухати голову! Ти отам постав стола, отам позамітай, а оте винеси...“

Юрко їй: „Ми всі рівні тут... чергові все роблять за допомогою сторожа, такий у нас статут“.

„Начхать на ваш статут. Неправильний статут. А сторож для чого?“

Та з Галькою там все шу-шу-шу та шу-шу-шу. „А ти, Зіньку, одійди, та не підслухуй“... „чого це ти цілий день тут стовбичиш“?!

„Стовбичиш“... „одійди“... Це тим, що він сторож. Але сторож тепер, кажуть, у людей нарівні з головою...

А оце йде Зінько, тільки-но слив набрав жменю з дерева. А вона, Манька, назустріч йому — хап за руку: „Дайош“!

— Тобі не дам!

— А, не даси, не даси? Ну, то викинуть тебе з клубу...

І такі викинули. Пошепталися там, пошепталися — Манька з Галькою, а Галька з Розою, тай кажуть Юркові:

— Щоб ти знав... Зінько не член клубу... він лається та плюється, ще й штрафу не хоче платити...

Почула Юркова мама, тай каже: „Ач, які бистрі! Лається та плюється... А ви не лаєтесь?! А Манька не плюється на Зіньку раз-у раз?! Та коло вас панькаються, вас вчать на все добре! Учуть вас, як поводитися, тай то ви не вмієте, а його ж ніхто не вчить. А ви зараз — „виключити“...“

А Юрко й собі: — Так не можна! я чув, як вчора Манька казала: „не даси слив, то викинуть тебе із клубу“. А так не можна, щоб через сливи! Я теж тоді не хочу у клубі...

І хоч які фіглі-міглі Юркові Галька крутила, і очима, і пальцями, а він каже: „так не можна!“. Оце настоящий хлопець... справдешній товариш!

Весь день до вечора вони вдвох з Юрком; залізли собі до Діяни у затишок. Там казок розповідали собі, а дівчата й не знали, де вони.

А назавтра Роза, чергова, приходить до Юркової хати: „стук-стук. Можна меблі до клубу забирати? Я чергова, а сторожа ж нам не треба, ми самі“...

— Ні, не можна. Я вже не в клубі, а меблі мої... — так суворо одказує Юрко.

А Зінько виліз на альтанку, зняв прапора, та й почимчикували удвох з прапором у ліс, табор там улаштовувати. Там чередники, з поміж них є хлоп'ята не погані.

XI

А ото Юрко на кілька день до міста поїхав з мамою. До лікарів йому треба. От іще ті городяни: то воно кашляє, то йому лежати сорок хвилин треба, то йому до лікаря — дивись! Тут, принаймні, бігаєш собі босий і в дощ, і в холоднечу — і нічогісінько; почмихаєш хіба там трошки, та й на тому й кінець.

І невесело ото, як Юрко поїхав! Нічого й не вигадеш для розваги. Та саме вже Маковія настало — і то добре!

Вирядили мати Зіньку до церкви. Помили та в чисте зодягли, так наче на Великдень. І квітів жмут у руки дали.

Іде... Та наче не йде, а крила його несуть. Аж зирк — що воно назустріч?

О, та це ж Юрко повертається з города. Ха! Юркові й не сниться, щоб нести квіти на Маковея, ага!

— Куди ти, Зіньку? Куди ці квітки?

Вельми здивований Юрко спиняється. Мама йде далі, хай! Але ж йому треба з'ясувати.

— Дак нащо це квіти?

— Це на Маковея!

— А що це таке — „Маковея“?

— Це... це на Маковея квітки несуть до церкви. Ага, а ти й не знав! Учений...

— А нащо ж це квітки до церкви?

— Так треба! Це мати загадали. Так треба, кажуть. Так повсігдиносять квітки на Маковея до церкви.

І побіг Зінько задоволений, щасливий, що ось, хоч до міста Юрко їздив, а на Маковея квітки несе він, Зінько.

А над-вечір, як обоє камінці кидали у струмок — хто далі, — раптом Юрко:

— Зіньку, а чого ти до церкви сьогодні ходив?

— Як чого? Так годиться, мати казали... казали помолитися богу...

— Богу? А ти його бачив?

Поторопів Зінько й за камінці забув кидати.

— Бачив? Ото сказав! Хто ж його бачить? Він на небі високо. На те він бог, щоб його не видно...

— Ну, а як не бачив, то хто його знає, чи він є... Невідомо...

— Як невідомо? Мати знають, батько знають. Дід Мирон, отець Тихон, усі знають, що він є.

— А може й нема. Хто його знає. От як би побачити...

— Та це гріх казати, що нема бога. Гріх православному, хрещеному... У тебе ж є хрест?

— Ні, нема. В мене — зірка!

— Зірка? Як же воно так — не хрест, а зірка? Як у комісара?

— Зірка! Золота, блискуча. Ось!

XII

— Діано, коли б і в мене така зірка, а не хрест... і як Юрко не ходить до церкви, як би й мені не ходити... А ще щоб Маньки тієї клятої, комісарової не було тут — хай собі до бабуні їде... бо дрочиться, так дрочиться... а найпередніше — мені зірку...

„Зірку дають за великі заслуги... той хто зірку одержить за свої діяння, той більше важить, аніж кому при христинах, замість хреста, помодному дають“...

Це йому так учитель, що в діда Мирона живе, пояснює.

Оце так! Так і треба. Він, Зінько, хоче заслужити. Це буде його, його заслужена... Це більше важить, ніж та Юркова... Він служитиме у війську, буде героєм, одержить зірку... Та що у війську! Це раніш, ще хлопчаком він щось таке втне, щось таке хороше для людей вигадас, що дадуть, подарують йому зірку...

„Зіньку, а де ти, гаспидський сину? Зіньку! Зіньку-у-у-у!!.. А йди дитини глядіти! І де воно, те щеня, повіється?!“

Ось він візьме її, ту зірку, тай най грудях почепить. А вона сятиме, мов те сонце...

„Зіньку, а щоб тобі позакладало! Тут окріп холоне. З шматтям треба поспішати, а тут дитина на руках... Зіньку-у-у-у-у-у! Йди до дитини! Зіньку-у-у!“

XIII

А машини ті зубасті та горласті... Як у перше виїхали проз дачі гаєм на поляну, люду за ними — сила-силенна. Біжать, кричать, вимахують руками. Зінько з Юрком попереду, та все оглядають та до всього бачність мають.

— Здорово! — гукає Юрко. — Як машина схопить зубами своїми землю, так і розкида, так і розрива...

— Ага! У городі у вас і нема!.. А в нас — он що! Бач!

— Та бачу, — збавив захоплення Юрко. І враз примружив очі, подивився уважненько на машину, що саме стала, та наче читає: Форстер, Нев-Йорк...

— Що ти, наче з книги читаєш?

— Читаю, як звати машину: Форстер...

— Тю, дурню, та це ж трактор...
— Я знаю сам, що трактор; а це тут написано, як його звуть цього самого трактора...

Там правда якісь літери намальовано, але не втне Зінько, хоч у діда Мирона вивчивсь був всіх літер.

— Це не по-нашому написано, це по-заграничному...

— По-заграничному... по-американському...—здогадується Зінько.—
Машини ж з Америки, дід Мирон казали...

І він дивиться, дивиться жадібно на ті заграничні літери... Як тут їх пізнати? А Юрко ж пізнає!

Насунули дощі. Ні до струмка, ні до метеликів, ні до Діяни, навіть. Гай-гай, сидиш у вікно дивишся: капотить дощ, хмари сірі залягли. Ну хіба до Юрка втічеш... У затишку сидить собі, читає у голос про пригоди якогось там Тома. Чудно! у нас он Том—собака, а по заграничному хлопця Томом прозивають... А то ще з мамою щось розбірає не по-нашому. А книжок-книжок у них! У дачників ні в кого нема стільки. Зінько аж зітхнув.

— Чого ти?—Юркова мама питає,—хочеш читать? Не вмієш? Давай учитися. Ну, літери ти, я бачу, знаєш.

От училися дак училися. Мама Юркова його вчила; а то, як їй ніколи, Юрко бува сам брався. І читали, і писали і рахували. А то ще—почали малювати... От як би ще заграничні літери йому проказали...

— А він дуже здібний,—Юркова мама до чоловіка. Його треба вчити. І дасть було до дому зшитка, щоб учився.

Що-вільної хвилини Зінько на веранді у „тьоті-українки,“ опі всі дні коли дощ. Справився з усім дома; поміг матері, що треба, і дитини поглядів. Можна вже й учитися... тай прожогом до Юрка.

XIV

— Ну, от тобі й заграничні літери,—сказала Зінькові Юркова мама і дала зшитка додому.—Ще дома кілька разів прочитаєш.

— Еге, та виведу їх потім на піску, то й знатиму.

Схопив любого зшитка, пригорнув тай подався до Діяни. Саме повернуло на тепло, сонце визирнуло, висушило землю. Гарно тут, у закутку, де тебе ніхто не бачить.

— Дивись, Діяно, ось заграничні літери, дивись! Тепер вже і я читатиму „Джон Ферстер“, Га, Діяно!

Читав їх, перечитував, ці літери; писав на папері, на піску виводив. А дома зшитка заховав на печі, щоб до завтра не загубився.

Та завтра з ранку то те, то це: „Збігай, Зіньку, до крамниці, та позамітай, та забав дитину. Ніколи й до зшиточка взятися. А це поснідав оселедцем, то руки такі, що боявся замастити зшитка. Вже над вечір поліз на піч. Ось тут був зшиток. Тут був! А може не тут? Ні, ніде нема! Де ж він?

— Мамо, не бачили ви мого зшитка? Там я, на печі, поклав був. Не бачили, кажуть.

— Тату, може ви бачили зошита? Там, на печі!

— Тетрадку таку?

— Еге ж, татрадку. Де, тату, га?

— Та я зняв та поклав її на вікні, бо що ж таке на печі класти, ще замаститься об що.

— Та де ж вона, тату? Де? Нема тут!

— Та я ж якусь бамагу, що на вікні була, взяла на базар та оселедці в неї загорнула—озиваються мати.

Оселедці — до його зшитка!!.

Зінько, як стій, вибіг з хати, метнувся садом, перескочив струмок і подався гаєм у поле.

„У зошита — оселедці загорнули“...

У зошиті там... як би не забути... дас бух... дер кнабе... дер блейштіфт, дас брот... ді ерде... земля — ді ерде...

XV

Ховав зошита тепер Зінько не на печі, а у... але це вже він сам знає, де ховати. Нащо кому те знати? А вчився так запопадливо, що мама Юркова не надивується.

— І де воно таке здібне та ретельне взялося?

Вже з кожної книжки вчитає; і з чужої, заграничної, було кожне слово приділить, куди воно й до чого.

— Що ти дитині робиш? — гримає було Юрковий батько до Юркової мами. — Ото вчиш-вчиш, привчаєш до книжки, а далі що? ти ж його не забереш із собою!

— Що ж, що не заберу... хай, воно йому придасться...

Отож у двох залюбки вчаться з Юрком, та вже й чи до гульні, чи до метеликів, чи до тракторів, теж усе більше вдвох. І Зінько так звик все за Юрком робити, що й собі:

„А тепер я сорок хвилин лежатиму“.

Це Юрко лежить по-обіді, а він, Зінько, пожує там огірка з хлібом тай собі лежить.

Ще бува часом, ота цибата Галька, очима — вугликами зирк, та й переманить до себе Юрка. Ну, але поскаче, поскаче там трохи Юрко через її червону мотузочку, посміється біля неї; а там, тільки Манька — задавака нахопиться, або Роза, Юрко вже од Гальки та й із Зіньком ганяє.

Але ось Галька вже й виїздить. А за нею і Манька, чути, наміряється.

— Чо ж нам тут с мужиками сидеть? — Це вона про Юркову маму, що вони по мужицькому ніби говорять... та з ними, мужиками, компаню водить...

Хай собі їдуть... Та подалій тільки, панії великі...

Так ото, як Галька їхала, сміху було... Ну й весело провозжали її!

У Гальки була собачка — Нелькою звали. Юрко був приїхав із собачкою, ну, Гальці теж заманулося собаки. Єсть, біла така, кудлата. Виваляється викачається — то вже така тобі чорна. А Галька та її мама завжди такі чистенькі, у білому, як снігові баби. Ну й почали Нельку мити та чесати. Кожної суботи купають її. А вже пильнують тоді, щоб не викачувалася...

„Нелька, сюди... Нелька назад!..“ Та хап її на руки та вчать, учать, щоб ото вона по-благородному, по землі боса не ходила.

А Нелька, як вихопиться без догляду, та ще як Томка тут підскочить, така піде метелиця, що аж курява од них на всі боки. Гуляють...

Ну, ото як їхати їм уже з дачі до города, викупали у вечорі Нельку ще й підсинили: чиста, біла, красива, як лялечка. Блакитну стьожку їй Галька почепила, на руках усе Нельку носить.

Другого дня по-обіді вже підвода приїхала. Попакували речі. — Ну й люди — книжок у них зовсім немає! Підводу вирядили, а тоді пішли у хату самі виражатися.

Ось виходить Галька з мамою, такі, як сніг... та де! як вишневий цвіт на деревах ото весною, або черешневий: білі та красні та пахучі.

За ними „папа“ Гальчин, несе Нельку. Він у них на те, щох завжди все носити: кавуни з города було що дня везе, пакунки носить, а то вже Нельку несе, теж таку білу, пригожу.

Хап — забув щось. „Зараз“, — каже. Нельку з рук побіг сходами на поверх.

А вони тут, Галька з мамою прощаються з сусідками Манькою та Розою, вицілюються.

„Приходіте к нам в городе, да пожалуйста... да на карти... да на іменіні“. А Нелька й собі завзялася з Томом прощатися. Та теж видно так щиро та сердешно.

— Нелька! Нелька, марш тубо!.. на руки її... Галько, візьми Нельку на руки.

Як же її брати, ту Нельку, коли вона вже вся курявою обсипана, чорна така.

А вони білі, чепурні.

Кричать, лаються, не хочуть брати Нельку.

„Как я с ней“ с грязнухой в вагоне покажусь? А на улице в городе... Пусть остается. — репетує мама Гальчина. Вона, як лютує то все по городському говорить. Галька плаче... А Юрко її потішає, чистить Нельку хусткою. А Зінько, сміється, сміється.

От весело було, як Галька виїздила!

XVI

Та невдовзі, то вже довелось Зінькові плакати. Ой-ой-ой-ой! І спинитися ніяк не можна було; сльози самі так і ллються, так і сипляться.

То Галька їхала, то Манька й Роза. Хай!.. А ось вже й Юркові треба виїздити.

„Не можна вже більше... треба йому до школи...“ каже мама Юркова, і так уже скільки пересиділи: вже мене й до лікарні знов на роботу кличуть. Уже час нам!..

Ой-ой-ой-ой-ой... що ж його діяти? куди вдатися?

— Тату, га, тату!.. як би й мені до школи... як би мені у г'ород..

— Еге! Хто тебе такого візьме? кому ти потрібний? Сидітимеш і тут... і тут діло яке буде!

Це тато до того, що якомсь обіцяв їм дід Мирон Зінька шевського майстерства вивчити. Але хай підросте хлопчина... Ще час!

Та хай би й шевства, але, щоб і до школи і у г'ороді!.. Бо там, казав Юрко — отакі вулиці, доми — отакенні, а дітей-дітей!.. із прапором ходять та про червону зорю співають. Юрко не ходить з ними, бо здоров'я в нього кволе, йому більш дома, над книжкою... Ну а він Зінько, походив би та попоспівав...

— Тату, а може як би небудь таки мені...

— Цить! не пиши мені тут! Он краще біля дитини посидь тихо, поки спить. А встане, то доглядай, бо мати пішли із шматтям на річку, а я зараз іду до комуновного відділу...

Хотів Юркової мами попрохати. Та не наважився. Вона така серйозна стала; щось усе рахує та хмуриться.

— Не вистарчить грошей... як його виїхати? Та й там поки одержимо, як обернутися? — до чоловіка.

— Ну, бач, а ти все було масла та масла!

— Не можна дитині без масла, та ще дитині хворій!

Ні, як його приступити до неї?..

Побіг до Діяни.

— „Діяно, Діяно, ти ж зроби так, щоб мені у гóрод. Ну, за сто-
рожа, за двірника... за двірницького помічника... Але щоб у гóрод...
Зроби, Діяно. Тебе на те тут німець поставив, щоб людей рятувала!
Порятуй мене, Діяно!“

XVII.

Уже пакунки повиносили. Он той стіл, що біля нього з Юрком
училися. А он те дзеркало... Не забрали його бандити... Та бандитів,
правда, і не було тут, на їхній дачі... Он, книжки пов'язані... І Юрко-
вий кінь, і торбинка на метелики, і мн'яч...

Зінько не плаче. Він знає, що не годиться йому плакати. Він не
маленький. Тільки наче камінь у грудях йому, і невесело так навколо.
Хоч сонечко між соснин гуляє, хоч небо чисте, синє, веселе...

— Оце тобі, Зіньку! — Мама Юркова книжку йому, олівця...

— І оце візьми, Зіньку, — Юрко йому свою торбинку метелики ло-
вити. Ще малюнки йому різні, цукерки...

Рушив віз. На возі таке все знайоме, таке любе, наче його все це
було, Зінькове.

Ідуть удвох з Юрком, проважає його Зінько до трамваю.

„Колись може приїдиш до нас з мамою, Зіньку, або з тіткою“.

„Колись“...

Трамвай уже чекає, щоб Юрка забрати... Дзвонить, ніколи йому.
Стрибнув Юрко: „Прощай, Зіньку, прощай!“ Дзвінок. Рушив трамвай, по-
біг своєю колією рівною, побіг у незнаний світ, у город. Тільки іскри
над ним срібно-сині...

XVIII

...лишилися самі ми, Діяно, самі...

...Вже й дощ нас кропить, Діяно... холодний дощ...

— ...Тобі, може, нічого, бо ти, кам'яна, Діяно... А в мене он чо-
біт нема.

„Сиди в хаті — батько кажуть. — Нічого там!“.

...Ім добре — в хаті... Ім добре — сиди... А мені, Діяно... не
можу я... „Не вередуй“ кажуть. — „не паничі“.

...Та не паничі ж, Діяно! А до школи хіба ж тільки паничам?!.

...Діяно, Діяно, порятуй же мене, бо я більше не можу...

„Як би з Юрком... не можу ж я сам“...

ЧАСТИНА ДРУГА

О, мов хороше,
Мурза на носу...
Може, борщ ти любиш,
Зараз принесу.

Т и ч и н а. „Шалаш“

I

Гай-гай! Як то воно хороше, як то до серця було, коли ота тепла
осінь. Чи яблука знімати, чи по горіхи лазити — усе Зінько удвох з
батьком. І не женуть од себе батько, і не гніваються, а все приказують:
„Ти — помічник наш... рости великий, все в пригоді нам будеш“.

Дивно так, чудно так: то було улітку, що не спитай, де не пере-
стрінеш, все було гніваються: „та не чіпляйся, та не лась, та гляди
хати“.

А тепер от — помічник у них!

То було все коло смітників тато: тепер біля горіхів, біля картоплі...

А воно ловко: трусити горіхи, яблука рвати, тай картоплю допомагати носити. От не було нічого, нічого б людям їсти, аж гульк — земля вродила. Тут тобі вона і того, і цього — на, ховай, бережи та їж, щоб не був голодний. І як воно так, що й земля до усіх, і всі на одній землі, а все, що вона дає, то не однаково: у одних аж по саму пельку, по самі вуха, а хто то і вкусити немає чого.

От тітка Варка та тітка Оксана, то і хати немає, і землі немає у них. Прийшли сюди — біля дачі тут городи великі, наймаються, день цілий спину гнуть над чужою картоплею. А чого вона „чужа“?

А проте ловко восени! У струмочок повно листя десь вітер із саду наскидав. Червоне, жовте та таке прудке: так і жене, ще хутчій, як ті човники.

Ех, нема Юрка. Ото б сховався тут із своїми човниками! Тай яблук, горіхів, картоплі знав би тут скільки? „У них“ там — нема. Де ж би то в городі? Ага, Юрко!

Та вже оце як унадився дощ, як засвистіли холодні вітри, як яблуні затримтіли, як затрусилися сосни, і заплакали вони обхоплені тугою — куди вже Зінькові подітися, куди притулитися?! У хаті тісно, у хаті темно, і нічого ж там: стіна та тапчан, тапчан та стіна, та ще Івась-крикунисько в колісці, та ще дим з отієї залізної пічки.

І нащо ото людям сіяти, садити, біля землі ходити, усе що вона дає, усі її скарби брати собі?! Нащо їх мати, коли так у темноті, у тісноті, серед диму животіти. І більш нічого! Нащо увесь світ тоді, той, що за гаєм, за Підгайцями, за шосою, за трамваєм?! Нащо він, коли чобіт нема?!

„Га, Діяно, що ти скажеш? Нащо все це, коли ні вийти, ні походити ні пожити на тім світі, не зажити нічого?! До чого ж усе воно — і садок, і вулиця, і шоса, коли нема чобіт?!“

Ото часом і до Діяни втіче, напнувшись рядом, та її допитає.

„Але тобі фрашки, Діяно, ти кам'яна, тобі не холодно й не мокро! І твійому голубу теж. А тут, як холодно, як мокро, як тісно й темно, як хмари тебе напосіли й просвітку тобі нема! А ще як там десь, у людей і стеля кажуть, світиться, і стіни... там і книги й тіатри і зірки блискучі на людях такі, як у нас тут тільки на високому небі! А мені ж зірки такої доскочити, Діяно! — Доскочити, хоч тут що! — От і Юрко має...“

А до Юрка — от би піти! От як би тут був! На дворі мокро, похмуро, холодно. А в них — було зайдеш, то й забудеш, що таке тобі на дворі. У них — лампа велика горить; на примусі каша на вечерю вариться. Біля столу, де лампа, Юрко й мама. Мама йому щось з книжки проказує. І Зінька садовлять і йому олівця... пише щось; чого ще й не вмів, от показали й навчився...

— Ні, Діяно, все — фрашки... А от чоботи б мати та пінжака теплого... Бо до шоси дорогу він знає, а там — фрашки... йди просто, як трамвай їде, так до самісінького міста й потрапиш...

II

А тітка Варка та тітка Оксана оце як упорали картоплю чужу, то вже без роботи, і куди їм дітися? Сидять, матері те — інше підсобляють. Так. Але батько увечорі до їх, до матері нишком: „немає у нас середствій усіх годувати... своя сімейка... а ще як посходяться родичі!“...

Мати тихо та так сумовито: „та це, Гордію, вже не довго... вони собі на місце стануть у городі...“

У городі?! Так-так стали у городі! Тітка Варка у якогось бухгалтеру комунового відділу, а тітка Оксана аж у председателя якоїсь трести. Он, коли він, Зінько, і собі до города добереться! Велике діло — до шоси, а там тобі трамвай... чимчикуй собі просто за колією. А там — бульвар Шевченка, де тої трести председатель, отут на папері написали, який і дім... Дім п'ятий... Ну, хіба не знайдеш того п'ятого дому? Тут у них дім дев'яносто п'ятий, тай то він завжди потрапить!..

Стій, стій, а де ж це адреса Юркова? Там теж наче Шевченківська вулиця... Заховав її так, що ледве й дістанеш. Егеж! Ось написано: бульвар Шевченка, двадцять дев'ять. Ну, то вже, як до тітки дістанися, то й до Юрка вже фрашки...

До Юрка... Це ж хто його зна... подумати тільки: до Юрка!..

„Ой мамо, пінжака мені... як би мені пінжака! Я і дитини глядітиму, я і курочок нагодую, я й соли натовчу... Аби мені пінжака“...

„Глядіть же мені, шануйтеся, сестри, а найдужче ти, Оксано. Щоб трималася місця, не перебірайте. Пани, як пани: які колись були, такі й тепер, одне — годи їм та й годи! Ти в нас таки трохи перебірчива“...

„Чого там перебірчива. Така, як і люди... А тільки тепер уже не те, що раніш... годі поганяти людей, як худобу... тепер уже панам носа втерли“.

„Прощай, сестро, zostавайся на все добре, спасибі тобі за хліб - сіль!“

III

Пінжака мати — от добрі які — вже й купили. Такий довгий та теплий, на ваті.

„Оце — кажуть, — я шмаття дачницьке прала та заробила, а ти мені підсобляв, дитини тоді глядів“.

Тут і соромно стало Зінькові: хіба ж стільки глядів, скільки треба. Хіба ж не тікав до гаю, до струмка, до Діяни туди, в гущавину, щоб ніхто його й не знайшов?!

„От заробляли ми з тобою такечки гроші; наскладала я, та й за ті гроші оце тобі обнова“...

„Ой, мамо, ловко!.. Як же ловко!.. А підемо з вами й до міста й до тітки Оксани?“

„Та підемо колись... і до Оксани, і до Варки“...

А самі вже щось перуть, або щось шиють, все для дітей побиваються.

Тато, як тепер роботи біля дачників нема, десь біля колії дрова згодились рубати. Там і дерева великі ріжуть на дошки. То добре, як у неділю навідаються додому. Мати все самі та самі. А ходити біля дитини, біля хати, біля печі...

— Мамо, дайте я сам вколю трісок! От, дайте... хіба я маленький?!.

IV

Сьогодні тільки ущух дощ: з-поза хмар почало сонечко всміхатися. Зінько саме Івася з ложки годував; аж гульк, двері розчинилися, тітка Оксана на порозі:

— А мати де? Здоров Зіньку!

— Мати? Вони там переколюють здорову колоду... я не подужаю...

Аж ложка впала йому з рук, так оторопів, побачивши тітку Оксану. А вони у неділю, як батько сидітимуть дома, намірилися з матір'ю до города, до Оксани у гості...

— Голубе, це вже я до вас прийшла у гості.

— Що ж, Оксано, це вже й наслужилася, назароблялася! — мати увійшла; сумно та боязко на тітку позирають.

— Хай їм тряся, з тією службою! Хай їм дідько служить, а не я!! Так і коверзують над тобою... А ти їм і на збори спілки не ходи... А ти їм і до школи дорослих не вчашай... А ти їм сиди тай сиди в хаті; та мий, та чисть, обходь усе геть чисто! А вони за тебе і на зборах понабуваються, а їхні діти за тебе і наук доскочать. Вони — по тітрах, а ти сиди, не спи, чекай та нагодуй ще їх. Та ще й тикають: „Оксано, зроби, Оксано, принеси!..“ Одну одучила, хазяйку свою, дак сестра її прийшла. „Оксано, подай! Оксано, збігай!“ Та мершій... та не присядь... Пху! — і де ви такі вероховдки виявилися! От буржуї! А ще кажуть: нема панів!

— Ех, сестро, казала ж я тобі: треба годити, як хочеш хліб їсти.

— Хай їм дідько годить, а не я... Не бійся сестро, я тебе не об'їдату. Піду собі знов на село, наймуся у кого з сусідів.

А Зінько, як очмарілий стоїть: як же він тепер до Юрка, га?! А тут ще Оксана за Варку згадує: теж кидає — казала... Там щось у неї з хазяйською собакою вийшло... через собаку її хазяїн мало не побив...

— Мамо, то ми... як же ми тепер у город?!

Матері не до нього. Івась ненагодований реве, в голові пекучі думки: що Гордій, як застане Варку й Оксану! Матері не до нього.

Біжить Зінько до Діяни.

— Чула, Діяно, яка новина! Страшна новина... А коли ж я у город? Діяно, га? Діяно, коли ж у город?!

— Та почекай, сестро! Одсвяткуємо храм, тоді й підеш. Ну, що ти, справді, наче ми тебе женемо... Он Варка лишається, залишся і ти...

— Варці що. У неї служба тут чекає... Її можна чекати. А мені — ні!

— А тебе не чекає, то тобі нічого й поспішати... А тут храм — як же воно од храму йти?! Це ж раз на рік буває храм!..

— І що воно таке той храм, діду? — вже діда Мирона Зінько питає.

Дід Мирон прийшли та мірку здійсмають з ноги. — Будемо тобі, хлопче, удвох чоботи шити... так і навчишся. Насамперед собі пошиєш...

— А що воно храм? Скажіть, діду.

— Храм — то велика штука, хлопче. Ну, от скажемо, ти мениник на Зіновія, батько твій на Гордія, а я, грішний, на Мирона. А церква мениниця на Богородиці Диви Марії введення во храм...

— „Во храм“... через те й „храм“, значить. О, це велике діло „храм“. Це ж церква мениниця!

— Еге ж!

— І мене візьмуть туди, на храм...

— І тебе, авжеж! Отож і чобітки через те треба справити, щоб були. Батько гроші дали, купили такого там набору, що ну! Будуть ловкі чобітки. А будеш учитися, як чоботи шити?

— Та буду... Діду, як би то мені в книжках учитися... га? діду?!

— Чекай, чекай, хлопче, не будь поспішний... Навчися попереду чогось що людям потрібно! От — навчися їм чоботи шити, а тоді вже візьмеш од них, що хочеш... Тоді й до книжок. Тоді й у город. Город любить щоб йому все давати та давати. А дурно він нічого не дасть. От ти йому потрібний будеш, городу із своїм шилом, він тебе й допустить до себе. А з голими руками не підступай у город.

Ну що ж храм! Зразу був „храм“ у церкві... Хороше дуже співали, аж плакати хотілося. Далі „храм“ перейшов на площу... обідали там, лушили насіння, співали. За обідом підносили самогон, Зінькові

давали. Бридкий, фе! І як його люди п'ють? По-обіді Зінько з дідом Миرونем додому повернулися, а мати з батьком та з малим Івасем на руках, zostалися гуляти.

Та там крику такого, та гомону! Ті лаються, а ті вже й б'ються! А що то завтра буде!..—кажуть дід Мирон.

А назавтра, справді, вже й міліція туди поскакала кінна. Та ось везуть поранених на двох возах... Побилися.

— Сказано, храм,— кажуть дід Мирон.

А ось двоє—чоловік і жінка—вертаються з „храму“. Хитаються обоє. „Я тебе, як лисну, то ти й перекинеш“, приговорює чоловік та мало не падає.

V

„Ні, таки піти... тепер таки, як чоботи вже є і пінжак.. взяти тай піти“.

Батько й мати теж „з храму“ на підпитку повернулися. Батько, й на ногах не встоять. А мати докоряють: „І ото так набратися!.. Ото так надуддитися!.. Об кожне дерево, як гаєм ішли, головою... Ото так світа не бачити!“

— Мовчи... Як ти жінка, то значить, мовчи.. це наша така християнська лерігія, що свобода є пити. Ми не нехристи які, щоб нам і чарка заборонена.

— Та, як кажуть, пий, та міру розумій,— невгамовуються мати.

— Не женское разсужденіє тут... он, чоботи скидай... бач, чоловік не в силі... двадцять чортів!

Так слово по слові тай до бійки дійшло. Дід Мирон ледве втихомирили батька та вклали на тапчані.

— От, що то воно робиться з чоловіком, як переп'ється... Чисто звірюка дика, нетямуща. Дивись, Зіньку, навчайся. Щоб ото горілки самогону того, ані-ні! От,—тихий роботящий чоловік, а згедзгається,— чисто тобі чортяка...

А Зінько в куток заховався, тримтить, труситься. Так йому наче земля ходором ходить, лячно. І раніш часом бувало, що сварка яка сточить, але до бійки не доходило.

Тихо. Поснули всі. Неспокійний на всі боги кидається у-ві-сні батько. Могорошно Зінькові, та й ті поранені на возах, що міліція везла, такі страшні. І так це наче все насувається на Зінька, душить його. Наче хтось йому хоче до рота чарку налити, а він пручається. Хтось його тягне: „на храм, на храм“! а він одбивається.

Прокинувся—холодно, лячно. Блідий ранок у вікно заглядає зажурено. Батько блідий, як мрець, на лаві важко дихають. У матери на лиці струм ки крови: засохла, не змили.

Які чорні глибокі заморшки на лиці діда Мирона! Яке воно жовте, висхле, виснажене, те лице. І який рожевий, повновидий Івасик, притулився малюньким носиком до маминих грудей!

І він, Зінько, був такий, як Івасик. І він буде такий колись, як дід Мирон, а перед тим такий, як батько. Схилився над батьком. Важкий дух самогону вмить одкинув його знов у куток.

Кудись побігти... до когось пригорнутися, з кимсь погомоніти. До Діяни... Але ж вона кам'яна і все мовчить! І там так холодно біля неї.

Зінько підліз до матери під свитку, притулився. Тепло, затишно. Задрімав. Аж ось його наче хтось злегенька штовхає. Розплющив очі. Рожеве Івасикове личко схилилося над ним, маленька ручка вчепилася в плече.

— Моя мама, моя...— дзвенить голосок владно.— Пішов! Моя мама!..

VI

І чоботи є, і пінжак. З лісу вийти на шосу, а там трамвай, той, що над ним сріблясто-сині блискавиці. І колія та, — казали дід Мирон — аж до самого города в'ється.

До города... А там — у город, і Юрко тобі, і книжки; там школа, там зірка... Блискуча, золота зірка.

Отже був би він уже в городі, якби не повернулися звідти Варка й Оксана. Був би... Ну, то треба йому таки туди, у город. Якось там проживе... Знайде маму Юркову, буде їй тріски колоти, кури годувати, буде, навіть, воду з криниці носити, щоб тільки дала пробувати та вчитися по-людському жити.

Своя мама плакатимуть. Та у них є Івась... ще й з ним накропчуться. А жалько їх! Тато ось усе працюють біля хати, та все кажуть, що заробітки вже скінчилися в лісі.

Завтра ж уранці, ще як спатимуть, і піде він. Так! Сухарів у торбинку вже трохи набрав, біля Діяни заховав: також і шматок сала. Рано-раненько встане та й — ходу. Ось адреса Юркова в кешені на грудях.

Та раненько встали мати:

— Зіньку, шмаття сьогодні пратиму, назбирай у лісі шишок. Бач, година яка сьогодні, хвалити бога, і сонце, і тепло.

Треба ж назбирати! Ну да ж треба. На одходинах матері підсобити. Та й Івася побавити, поки мати в роботі. А який він, Івасик, втішний, такий рожевий та веселенький, сміється.

От пообідали. Вже мати шмаття повішали. От тепер. Саме тата вдома нема — легше вибратися. Хитра штука була чоботи винести! Та виніс. Тепер пінжака якось... Уже!

Озирнувся Зінько, як вийшов з дачі. Дев'яносто п'ятий номер висить на брамі, коливається та наче питає: куди ти, Зіньку, оце вибрався? Куди?

Та повернувся спиною Зінько до брами, лицем до шоси — туди ж йому, туди дорога стелеться.

VII

І які ж тут садки хороші, розкішні! Які затишні оці невеличкі останні дачні будиночки.

А вже ось високі-височенні побудови того невиданого города. Кам'яні та залізні, та дивовижні такі, та такі химерні.

Лише полем перейти — тай уже!

Там чередники посідали на лавках, де зупиняється трамвай, а там ось і худоба їхня пасеться. Худоба в полі, а вони, чередники, ніби у городі, бо біля них, зовсім близенько біля них, спинився трамвай, що з города біжить.

А они могилки. Чиї?

А от і город. Великий який! Скільки будинків. А церков! І чого цей город зараз такий червоний, так наче над ним десь угорі пожежа палає?! А, це ж сонце заходить. І як воно мале сонце, може обхопити своїм полум'ям таке велике місто?!

Усі будівлі червоні, а бані церковні аж сяють.

А це що? — такий вже не червоний, а наче чорний город? Отут, на боці, край поля? Люди тут такі чорні, кудлаті; коні чорні, і діти чорні, як сажа. А ось ще кілька хлопців осторонь багаття розкладають.

Підійшов і собі Зінько. Які ж то хлопці чорні, як чортенята! А зуби білі, як молоко вилискують.

Але тут згадалася Зінькові брама біля дачі... Той номер дев'яносто п'ятий, що коливаючися, питав: „куди ти“... І захотілося побачити того дев'яносто п'ятого номера!

Ще в лікарні згадувалося за матір, за тата, за Івася. Казала Юркова мама, приходили вони, плакали. Ну, а як уже Зінько до пам'яті прийшов, чомусь не було їх. Ото там десь над брамою похитується той дев'яносто п'ятий номер.

Та ще інколи нагадується Зінькові оте циганча. Десь воно у притулку між дітьми... Побачити б, де саме, і що воно робить. Тай усе!

А так йому весело тут. Уже й хлопці не сміються з нього в школі. А то, було, спочатку: „Ха, і не так став... і не туди вклонився... і перехрестився, як увійшов до школи. „У нас, кажуть, у городі, ніхто не хреститься“. „Ну, не хреститься, то й не хрестяться... і я не буду. Я тепер теж городський. Я ж до зірки! Як би тієї зірки блискучої осягти!“

А то ще, бува, сміються як що скаже: „Ой, Іване Пилиповичу, і як Зінько говорить, смішно так: „метикуеш“, „фрашки“, „приділено“...

— І зовсім не смішно,— каже Іван Пилипович,— а хороше говорить! Он ви у городі попусували мову, й забули народні слова, а Зінько нам їх нагадує, учить вас.

— Хе, це він їх учить! Ага!

А вжеж як малювати почне, той не сміються, а дивляться, дивляться так аж очі їм мало не повилазять. Ха! А звідки ти так малюєш— А з голови!— Що, хіба мало він помалював там, біля Діяни на піску, на дощці?! Подумаєш, мудра штука...

— А ти, Зіньку, берися до науки он з якого кінця. Он що треба тобі найпердніше: пиши рахунки, вирішуй завдання, арифметику підганяй...— радить Іван Пилипович, та так ласкаво та привітно.

— Я і сам, голубе, з села... Учися, тай підем з тобою на село... Треба нам з тобою на село науку понести...

— Та якоїсь такої б науки взнати, щоб ото всі ті скарби...— По червонів Зінько, тупцюється на місці.

— Ну, кажи, кажи! Які такі скарби?

...— Та оті скарби, що в землі, тай усе, що люди руками своїми виробляють, щоб ото все так ділити проміж людей, щоб усім було... а то он у селі, які голодні люди... тай тут у городі!... і безпритульні...

Ну, як його казати все, що думаєш? Якось моторошно, ніби соромно стає...

— Кажи ж! Кажи, що ще?

— Та ще, щоб самогону не було... тай „храму“ такого, як ото де люди покалічилися, не треба... а щось інакше треба...

Х

Ото не гаразд тільки, що нічим не може підсобити він Юрковій мамі. Вона його взяла до себе, вона його пильнує, годує і учить. А він, що він їй? Ще першого дня як узяли його, каже він до неї:

— Тьотю, де у вас тут тріски колять... я б поколов.

— Та не колять у нас, Зіньку, трісок... у нас пара йде цими трубами, ogrіває нас. А їжу Одарка, робітниця, що приходить до нас, на примусі варить.

— Ну, примус... бог із ним! Він як спалахне враз, як задзичить! Ні, Зінько до примуса не годен. Та й його та Одарка пильнує...

— Тьотю, а може б ви мене приділили кури ваші годувати? І оглядається, де б вони є тут, ті кури: там— за хатою, балкон... З другого

боку — сіни й сходи . . Хліву наче й нема! Але ж кури неодмінно є, сьогодні ж на обід давали.

— Нема у нас, Зіньку, і курей . . .

— Ну, то й води з криниці потраплю принести. І відра не впушу, побачите, тьотю!

— Так вода ж у нас в хаті, Зіньку, дивись!

Одкрутила в стіні крана, летється аж шумить вода. Чудасія! От би такого там на дачі та на селі, де він, Зінько, народився! А найпердніше там світла такого, як тут! Круть — горить. Верть — погасло.

— Ти, Зіньку, — знов до нього мама Юркова, — ти собі одно знай — учися! А в господарстві і без тебе тут все зробиться. Учися та як ти такий, що все комусь підсобити горить тобі, то як вивчишся, підсоблятимеш жити тим, хто темний, невчений.

Щось тут буркнув і тато Юрковий до мами Юркової. Щось таке, що її поправити не можна . . . „Ти непоправна делістка“.

Так кортіло спитати у Івана Пилиповича за те слово „делістка“, що таки й спитав.

Сміється Іван Пилипович „Ідеалістка“ . . . Чекай, хлопче; підростеш, второпаєш тоді й того й іншого . . .

XI

Воно і гарно, і любо з Юрком удвох — читати, загадки відгадувати, плакати вимальовувати; а то в цурки-палки погуляти, або з кубиків набудувати там таких тобі будинків.

Але в школі ще краще: багато там хлопців. Той так виголосить, а той інакше, а той ще по-інакшому, а ось вони і пристануть на те, що Зінько оголосив.

— Треба хлопці нам книжок зібрати . . .

— А треба, щоб була у нас у групі книгозбірня . . .

— Ні, це не для нас, у нас же є . . . загальна шкільна є . . .

— Ну да, це для підшефного дитбудинку, мабуть?

— Дитбудинок теж мабуть має, а як не має, то тут у місті він, то йому легше дістати . . . А нам треба книжок на село заслати . . .

Зінько виголошує, а очі так і горять.

— Так, так на село!

— На село, товариші, книжки збирайте швидче . . .

— Добре Зінько вигадав!

У школі краще, ніж дома, удвох з Юрком. Це Юрко більш, щоб дома сидіти та вдвох читати, вдвох розважатися. Ну, правда, тут ні на вулицю вийти до хлопців — чотири ж поверхи до вулиці, та там ще тебе або автомобіль, або автобус покалічить. То й сидить кожне саме, або вдвох, яка в кого доля. А на селі, було . . . хоч малим ще був на селі, а як учора це бачить: вискочив з хати, тут тобі повна вулиця хлопців, весело. Тай біля дач тих вільно, гаєм на поле . . .

Бігав часом і увечері до школи Зінько. Там тоді клуб . . . Та не пускають туди: „малий“ — кажуть, — „підрости“. А де він, малий! То він тільки зверху на малого скидається, а літа йому — ого! уже одинадцятий іде! А там засідання. Один промовля, слухають; другий промовля — слухають . . . а у кого одного найбільш правильних слів, того лізолюцію запишуть, і так воно буде . . . Усі того й послухають . . .

XII

Оце циганча чорнюче та білозубе пригадалося. Бідне воно, сирота, без матери, без батька лишилося. Ке, піти, одвідати його в тому дитячому будинкові!

— Чи можна? — питався він мами Юркової. Звик її шанувати та слухати, як своєї рідної.

Тільки що воно за штука? Не „будинок“, тут написано, а „карантина“ якась. Вулиця революції? Так! Число п'яте? Так! Але зовсім нема тут дитячого будинку. „карантина“, ну, що воно таке?!

Ха! Вже видно, вже чути, що воно таке... Ач, який галас... Чи ба, який гомін! Це ж вони, діти з будинку. Ну, чомусь він зветься „карантина“.

„Так, так... отого циганчати чи немає тут? Еге, що руку йому поранило бомбою? — Було! — А де ж вонд тепер? — Втікло? Оттуди к бісу! Дурне! Га, і ти тут, Омельку? Чого це ти з села втік? —

Втічеш, як нічого їсти. Нам тут добре, вчать нас. Та ще краще, кажуть, буде, як переведуть у справжній дитячий будинок. Це ж карантин; треба два місяці пробути тут на „іспитанні“ (ото й зветься воно карантин), а тоді вже приділять кого куди.

— А ти, знаєш, Омельку, я теж утік... Учитися... А що це таке у вас?

— Це у нас тут така гімнастика.

— Гімнастика? Бач, як викручуються! Ого-ого! І не впаде...

А давай ми!

— Давай!..

— Ге, не дамо! — кричать хлопці. — Це наша! Тобі чого тут треба? що забув? — Деякі вже й кулаки понаставляли.

— Як ваше, то й наше, — спокійно виліз Зінько на трапецію. — Ми ж такі пани, як і ви...

— Так, усі однакові! — втихомирює Омелько. — Чого там настовбурчилися, півні? Беріть товариша. Це його поранило бомбою, як і циганча наше, що втікло.

— Ге, правда? обступили хлопці. — А де рана?

— Отут була! — показав ногу Зінько.

— Бонба? Бач, який! — усміхаються хлопці.

Надійшла вчителька.

— Тьотю, то ваше циганча втікло?

— Ну, втікло...

— То зоставте мене замість його.

— Не можна, голубе! Тіснота у нас. І на його місце з'явиться кількоро. А тобі чого? Ти ж маєш де жити! Чи може вже не хотять тебе?

— Та ні, мене і люблять, і жалують; мені там усе є. Але тут, у гурті, воно так наче ото колись у селі на вулиці. І тут свої все хлопці, по простому тут...

— А там же як, по-панському?

— Та не по-панському... Не пани вони, а настоящі, справдешні люди... та тільки... не так воно, як у нас було, не по-простому.

А тут тобі щось як не зареве під вікном, як не засвистить... Ой, рятуйте! Два грузовики, а на них повно хлопців, обдертих, обшарпаних, брудних; а навколо них — міліцейські.

— Он бач, скільки нам привезли нових! Це виловили безпритульних. Це тільки не сюди до нас а на другий поверх, там осібний відділ!

XIII

Мати... прийшли... Це вони, у чорному своєму пінжаку... У старій хустині чорній, з квітками на кінцях. Такі любі, такі добрі. І гостинця йому принесли.

Але що гостинець? фрашки! А от що самі прийшли і не гніваються на нього...

„Учись, учись, моя дитино!“ — гладять по голові та вицілюють. — Розуму набирайся та шануйся у добрих людей. Роби добре людям, то й тобі буде добре. А ми вже скільки наплакалися були за тобою — чи живий, чи одужаєш...“

А очима так голублять, а рукою пригортають. Аж йому, Зінькові, на плачі збирається.

— А тато? — питає.

— Тато здорові, колись прийдуть.

— А... Івась?

— Івась такий козак, вже ходить добре. Мабуть і він захоче в город.

Та все гладять по голові та приказують:

— Дитино моя, шануйся. І нам радість буде, і тобі доля. — Та зітхають.

Як прилип Зінько до маминої хустки. Затишно, тепло.

— Мамо, а циганча те втікло! Мамо... а туди привезли на грузовиках цілу банду безпритульних...

— А як там Діяна, мамо?

— А я дуже хтів би в будинок дитячий, так „не сирота“, — кажуть не беруть.

А ще дуже хочу до клубу піонерів записатися... дак малий, кажуть, мамо!

XIV

Дак ніхто не прочитав того листа, що з самої Берліни малі „спартаки“, надіслали, то вже він, Зінько каже:

— А кете, я може, що вчитаю...

— Ти, мурзо, мале, а ти звідки знаєш німецької мови?

— Звідки вже знаю, а давайте листа!

Що-дня німкеня приходила до Юрка і вони вдвох навипередки гналися: а хто краще, а хто більше.

Зінько ж завзятуший: ото щоб неодмінно доскочити, як до чого вже взявся!

І доскочив. Бо листа вчитав так, що хлопці рота роззявили, так як він ото, коли Юрко був „Джон Форстер“ на тракторі вчитав.

Це було в клубі. Не приймають його на члена загону, на піонера... ну, але хоч один раз, хоч подивитися...

— Та хай уже малий буде, хай подивиться... Може виявить себе...

І виявив. Одразу й дали одписати німцям, що, мовляв, українські піонери, українські організовані діти, дякують за листа, за щирі привітання і бажають установити тісний зв'язок із своїми німецькими товаришами... і ще, і ще там понаписувала такого голова клубу, Марина Терлецька. О, вона мистець українською мовою писати.

А він, Зінько, цю роботу то вже додому взяв. Перекласти на німецьке. Це тобі не додавання і не множення. Це треба до словничка заглядати й добре поміркувати, куди, як, яке слово замість українського приділити.

Але ж його запросили, коли лише схоче, приходити до клубу. А як він невтерпуций, туди-сюди, своїх п'ять нате вам — чи то до книгозбірні, чи то до шефства над дитячим садом, — то запропонували Зінька на члена до загону юних піонерів...

А там така зірка, у клубі...

XV

Ну й сміху було — зустріли сьогодні на вулиці Гальку оту цибату, що в неї очі, як вуглики — ну, ту, що Юрка у нього все на дачі одбивала...

Ідуть вони з Юрком. Що дня виходять трохи перейтися, розмовляють. Дуже цікавиться Юрко, що там у клубі робиться, розпитує. Він би й сам туди хтів, так здоров'я його кволе. Не можна йому, де багато натовпу, не можна в духоті сидіти.

Ану переходити вулицю. Дак автобус здоровенний сопе та гуде. Затримав його Юрко, перечікують. Аж гульк, хтось поза автобусом тихенько переходить вулицю, просто на них. Щось познаку.

Стрівай, це ж наші дачники: Галька, Манька ще й Нелька біля них хвостом вимахує. Нелька білесенька, гарнесенька так і підскакує до Юрка, а Галька репетує: Манька, Юрко допоможіть! проклятий автобус вимазавав... що мама скаже?!

У Гальки на носі мов чорна гуля; на лобі, на вухах чорні плямі; біле пальто й білі черевички, ніби хто взяв та пляшку чорнила на них вивернув.

Шапочка в неї на бік скочила. Щічки червоні такі, а сама мало не плаче. Юрко до неї, а Зінько став осторонь та як зареочеться: ха-ха-ха! ха-ха!..

Манька своє пальто обчищує. А Юрко хустку з кешені та ну обчищати Гальку: мазне по черевиках, тай розмаже ще гірше. А Нелька тут скаче, така біла, гарнесенька.

„Нічого не вийде, Юрочка! А тут мама пішла в гості і мене там чекає... ну, як я піду?!“

Юрко з хусткою безпорадно стоїть перед Галькою, Манька лається, витираючи своє пальто. А Зінько сміється, сміється: ха-ха-ха! ха-ха-ха-ха! Ото не виражайтеся, коли є діти, що голодують...

XVI

— Тьотю! Сьогодні ж мене обирають до клубу! Сьогодні вводини мої... чи ви не забули? Уже ж в піонерському загоні буду я...

— Я, чи не забула? Я собі заздалегідь звільнила від усього сьогоднішній вечір, Зіньку, щоб бути на твоєму святі. Ми з Юрком неодмінно прийдемо. А матір ти повідомив?

— Я їм писав. Як здорові, як Івась здоровий, сподіваюся що прийдуть.

Та до Юрка швидче. Сьогодні йому найбільше за Юрка. Юркові теж хтілося б до клубу вступити. Та не можна ж йому! Йому, кволому, хоровитому дома над книжками сидіти, щось там виписувати... про все розважливо надозвіллі поміркувати. З книжок усе висмоктати тай записати, скористати, чи до того чи до іншого... О, на це він митець! І це не руйнує його здоров'я!

Але сумує, як сумує Юрко, що не він, а самий Зінько тільки вступає до клубу! Ну, що ти йому вдієш, коли він сумує?!

— Тобі до мене ніколи й озватися буде! І так приходиш, бува, як я сплю вже! І наче й не живеш біля мене!

— Юрасю, ти ж у мене єдиний... Ти знаєш, Юрасю, ми вдвох — так як одне ціле. Ти одна половина того цілого, а я друга.

Я піду сьогодні до клубу, до гурту, щоб у гурті краще про життя суще знати, краще помічати, що в ньому хибує, чого нема. А ти з книжок про життя минуле, про життя майбутнє доходитимеш... Ми поділимося, хто що придбав, і будемо обоє просвітлені про все. Я ж тобі все казатиму, як там і що в нас... А ти нас наставлятимеш з твоїх книжок. Он скільки їх у тебе!

Заспокоївся Юрко. І так увесь день — це ж неділя була — пройшов їм, як у гаю сосновому, по-над струмком.

А кімната така велика була, пишна... Заля зветься. І там стільців багато, лавок.

Люду там на тих стільцях та лавах, як соснин у гаю. І гості, і рідня тим хлопцям, що ото їх сьогодні разом з Зіньком уводити будуть до клубу.

Он там мати... Вони такі раді, так причепурилися. Біля них батько. А в матери ще й Івась на руках: та чисто вони у трьох, як тоді на той „храм“ ходили до Підгайців, так і повбиралися по-празничному. Та біля батька ще й дід Мирон, прийшли таки пошанувати його. А з дідом Мироном ще й хлопців трое, з їхнього таки села, із Підгайців. Це ті, що колись на вулиці з ними цілими днями ганяв: Петро, Терешко та Хведько.

А тут ближче на стільцях, Юрко з мамою своєю. Як вона, Юркова мама, прибрала сьогодні Юрка: і сорочинку мережану дала, і стрічку червону почепила. Та його мама, його рідна мама, теж сорочку з дому принесли йому. Буде тепер у нього аж дві нових. Визирає крізь дірочку в занавісці Зінько, та серце йому так тримтить: його вже приймають до великого гурту, де думка до думки, порада до поради, де так весело, так хороше...

Де голоси дзвенять дзвіночками, де очей стільки блищать...

Здається йому тепер, що блищать очі не тільки в дітей, що заливають залю по береги, а що блищать очі тих поважних людей, що портрети їхні на стінах... Що всміхаються вони всі йому.

„Вводини“... так і на оповістці стоїть. Вводини нових товаришів— Зінька Яківця, Марії Коропової, Івана Безхатька... і ще багато, ще йменнів. „Вводини“... це дід Мирон, як на „храм“ люди йшли, проясняв, що то святкували вводини Діви Марії до храму. А це йому тепер ще більше свято... куди!..

Починається. Дзвінок. Президія на сцені. На почесного голову— шеф клубу, поважний дядя у військовому, із зіркою. Сів і поклав перед себе портфеля— такий товстий, пузатий портфель. Щось там багато паперів напхано.

„Зачитаємо список кандидатів“.

— Хто може з приводу їх висловитися? Характеристики єсть. Але може хто що має проти? Ніхто? Ну то приймаються: Марія Коропова...

— Коропова, Коропова, виходь на сцену... — Хтось шепоче біля Зінька. І ось на сцені висока, з шапкою русявих кучерів... Манька... Ну, Манька ж...

Як же це він не помітив її тут, за занавіскою, де всі кандидати. Той вона до клубу... така брехуха, така задавака, така самочинниця?!!

А почесний голова вже галстуха червоного добува із портфеля.

— Стривайте— вилетів Зінько на сцену. — Стривайте... Я її знаю... Її не можна... Вона задається, вона каже, що дочка комісарова, то все її можна... Вона на дачі однімала в мене сливи, а як я не дався і втік, то вона: „не дав слив, не будеш більше в клубі“... тай заагітувала своїх і мене викинули з клубу. У нас був свій клуб дачний... І все там гаразд було, а вона встряла, почала верховодити. Все, як вона... І все їй давай, загребуша!

— Ху-у-у-у-ух! — хвилею зітхнула зала. Схоплюються з місця діти. А на сцені замішання. Манька стоїть ні в цих ні в тих, рака пече.

— Як він сміє— вигукують за нею ті, хто її рекомендували. — Де в нього докази.

— Які докази твоїм словам? — питає голова.

„Докази“... Які ж докази!.. тримтить поміст під його ногами, а голова, лице з обурення палають.

— Я... я... з нею не могу працювати... Як вона через сливи...

— Докази? — Дзвенить тоненький голос Юрковий. — Я бачив... ми там жили... я бачив і мама...

— І я, — встає дід Мирон.

На його сиву бороду всі оглядаються.

— Зняти кандидатуру Коропової, — гуде хвилями по залі. — Зняти, поки розслідують.

— Та що там таких комчванників розслідувати... Таких шкурників до гурту не приймати!

А Манька стоїть проти Зінька: очі як голки колять його.

„Я тобі... я тобі... ах ти клоп нещасний“...

Та він не боїться. Він не один. І правда за ним.

— Яківцець Зінько! — викликає голова.

На задніх лавках устали: мати, батько, дід Мирон. „Наш, наш Зінько... дивись, Івасю“.

— Та оце ж і є Яківцець, — показує секретар на Зінька. Забули його сховати знов за занавіску, і він так і стовбичить перед столом, де президія.

— А, це і є Яківцець... голова ласково на нього дивиться.

— Характеристику його, характеристику! — кричать Манчині приятелі. — Заслухаймо характеристику.

Секретар читає ретельно. Зінько червоний по самі вуха.

А з задніх лав щось дивне почулося. Наче хтось хлипає: стримується, але хлипає.

„Синочку мій... синочку ріднесенький... Дивись, Івасю на Зінька“...

„Тихо, дочко, тихо, — сивий дідусь умовляє: — тут важні діла йдуть“.

І враз залопотіло, наче заплескало по залі. Всі плещуть, як скінчив секретар.

— Ну, то задовольняє характеристика. Проти ніхто нічого не має?

Тиша така враз, що і подих чути. Ніхто й словом проти не озветься. Манька тільки за занавіскою реве — реве... Не витримала вже.

— То Яківцець Зінько уводиться в члени загону. Він зараз складе урочисту обіцянку й буде вже ваш, юні ленінці.

Зінькові голос тримтить, як виголошує він урочисті слова: Сповнить же він усе, що обіцяє.

„А оце йому й почесна ознака“, — витяга червону довгу стрічку голова.

Закрутилося Зінькові в очах, ледве на ногах встояв. Уже у нього ця стрічка, якої стільки чекав, ознака, що й він у гурті, що не байдикує, не марнує часу, працює. Ще колись і зірку він таку, як у дяді цього дістане. Доскочить її. Заслужить своєю працею.

— Що це ти там побачив на мені, хлопче? — дивується голова. Чого дивишся на мене?

— Зірка... — зітхнув Зінько, і очі йому, аж засяли.

— Зірка! Гм! То тобі так хочеться дуже тієї зірки?

— А дуже! — прошепотів несміливо Зінько.

— Ну, то на тобі, Зіньку, оцю.

Дядя — шеф одщипнув одну з двох зірок, що на грудях йому сяли.

— Юрко, Юрко! Дивись, зірка... зірка у мене! — скочив з кону Зінько, схопив Юрка за руку. — Є вже й в мене зірка, справдешня зірка!